

Isokyrö

Kansallismaisema, Kyröjokilaakson kulttuurimaisemat, Etelä-Pohjanmaa

Kyröjokilaakson kulttuurimaisemissa ovat edustavasti läsnä Pohjanmaan viljelylakeuksien seudun tunnusomaiset piirteet. Alueen maisemallisia kohokohtia ovat perinteiset kylä- ja lakeusnäkyvät, jokirannan ja -saarien perinnebiotoopit, hyvin säilyneet pohjalaistalot, sekä Ylistaron, Vähänkyrön ja Isonkyrön kirkot. Kyröjokivarsi on valittu Suomen 27 kansallismaiseman joukkoon yhdessä eteläpohjalaisten viljelylakeuksien kanssa.

Isokyrön vanha kirkko eli Pohjankyrön suurpitäjän vanha harmaakivikirkko on pyhitetty Pyhälle Laurille eli Laurentiukselle. Perimätiedon mukaan kirkon paikalla on aikaisemmin ollut pienempi puukirkko. Kivikirkon vanhin säilynyt osa, pohjoispuolen sakaristo rakennettiin 1510-luvulla. Kirkon ja jokirannan välinen alue on aiemmin ollut niittyä. 1960-luvulla Matti Poutvaara ikuisti näkymän, missä heinät seipäillä koristavat kirkkopihaa. Maatalouskäyttö on saanut vähitellen väistyä ja tilalle on rakennettu kirkkoa ympäröivä puisto.

Matti Poutvaara 1960, Museovirasto

Martina Motzbäuchel 2022, MKNK

Isokyrö
Kansallismaisema, Kyrökilaakson kulttuurimaisemat, Etelä-Pohjanmaa

Kyrönjokilaakson kulttuurimaisemissa ovat edustavasti läsnä Pohjanmaan viljelylakeuksien seudun tunnusomaiset piirteet

Kyrönjokilaakson kulttuurimaisemat ulottuvat yli 50 kilometrin matkalle koko Pohjanmaan maakunnan halkovaan jokilaaksoon. Leveässä ja mutkaisessa jokilaaksossa on maankohoamisen eri vaiheissa syntyneitä paksuja savikerroksia, joiden päälle joki on kasannut lieteaineksesta tulvakerroksia. Jokilaaksoa ympäröivät matalina kumpuilevat metsämaat, ja metsäpeitteisiä kumpuja on paikoin myös viljelysten keskellä.

Kyrönjoki virtaa maisema-alueen keskellä selväpiirteisessä uomassaan, joka jyrkentyä paikoin pieniksi koskiksi. Näistä huomattavimpia ovat Perkiönkoski, Kirkonkoski, Kylänpäänkoski sekä Hiirikoski. Kyrönjokeen laskee useita pieniä sivujokia. Kyrönjoki on tulvaherkkä virta, jonka alajuoksua on pengerrytetty tulvahaittojen ehkäisemiseksi. Jokea ympäröivät useat tulvaveden huuhtomat lehtomaiset rannat sekä rantakasvien rikastamat niityt.

Maanmittauslaitos, karttapaikka

Kyrönjokilaakso on vanhaa merenpohjaa, joka sijaitsi vielä kiviaikaudella veden alla. Aluetta pidetään rautakautisen kulttuurialueen pohjalaisena keskukseutuna, seudulta on löydetty runsaasti rautakautisia esineitä. Vakituksella seutu asutettiin 1200-luvulla, ja 1400-luvun kuluessa Kyrönjoen varsi oli vakiintunut eteläisen Pohjanmaan tärkeimmäksi asutusalueeksi. Kyrönjoen latvavesien tuntumaan asutus levisi 1500-luvun loppuun mennessä.

Alueen asutustihentymät ovat syntyneet perinteisesti jokivarren kantatalojen ympärille. Pellot on raivattu alkuaan kaskeamalla, mutta myöhemmin viljelyalaa on laajennettu kydöttämällä. Kylien niityt ovat sijainneet perinteisesti rannoilla ja alavimmilla paikoilla. Kyrönjokilaaksossa on edelleen melko runsaasti perinnebiotooppeja, paikallisesti arvokkaita niittyjä ja saarilaitumia. Joen kaikissa koskipaikoissa on ollut mylly 1500-luvulla, ja alueella on jäljellä lukuisia myöhempiä myllyjä tai niiden rakenteita. Kyrönjokilaakson kylätiet ovat vakiintuneet jokityöryille rakennettujen talojen väliin vähitellen.

Vielä 1700-luvulla joki oli alueen tärkein liikenneväylä. Seudun kantatalot ovat sijoittuneet perinteisesti jokivarteen nauhamaisiksi ryhmittymiksi. Torppia on perustettu vastaavasti selänteiden reunoille. Isonkyrön alueella taloja on rakennettu maastosta kohoaville töyräille, mäille ja selänteiden reunoille. Sotien jälkeen rakentaminen alkoi sijoittua myös tasaisille peltoalueille. Jokilaakson rakennukset ovat olleet 1600-luvulle saakka varsin vaatimattomia, mutta saaneet sittemmin pohjalaistaloille tyypillisiä muotoja. Myös umpipiharakenne on omaksuttu alueella 1600-luvulla. 1800-luvulla yleistyneitä kaksifooninkisia pohjalaistaloja on jäljellä runsaasti. Erityisesti Isossakyrössä on huomattavan paljon talonpoikaista rakennuskantaa. Rakennetun kulttuuriympäristön arvokohteita löytyy kautta jokilaakson. Perinteisen asutuksen lisäksi alueella on runsaasti uusia rakennuksia, etenkin Mustasaarella ja Vähässäkyrössä. Asutuksen lomassa on myös suurimittakaavaisia tehdasalueita.

Seudulla on runsaasti valtakunnallisesti merkittäviä kirkkoympäristöjä. Isonkyrön laajan keskiaikaisen kirkkopitäjän harmaakivikirkko on yksi Pohjanmaan seitsemästä keskiaikaisesta kirkosta. Samassa maisemassa sen kanssa on 1870-luvulla rakennettu tiilikirkko. Vähänkyrön kirkonmäki edustaa 1800-luvun pienimittakaavaisena säilynyttä kirkonkylää. Ylistaron kirkko 1800-luvun puolivälistä kuuluu puolestaan Suomen ensimmäisiin uusgotiikan edustajiin. Kirkkojen lisäksi alueen merkittäviin rakennettuihin kulttuuriympäristöihin kuuluvat tunnusomaista Kyrönjokilaakson talonpoikaISRakentamista edustava Perttilänmäki, Suuren 40 Pohjansodan ratkaisunäyttämönä vuonna 1714 toiminut Napuen taistelutanner sekä Merikaarron myllykosket jokivarsiasutuksineen.

Lisätietoa: ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Maisemat/Arvokkaat_maisemaalueet > Etelä-Pohjanmaa.